

Керноз Н.Є., ст. викладач кафедри цивільного, господарського права та процесу

Менджул К.В., студентка групи ТПР-161

Чернігівський національний технологічний університет

ВІДМОВА У ВІДКРИТТІ ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНІЙ СПРАВІ: НОВІ ВИКЛИКИ

У кожній цивілізованій державі кожній особі не тільки декларується й гарантується захист прав, свобод та законних інтересів. Судова форма є найбільш розповсюдженою формою захисту. Тому відповідно до ст. 8 Основного Закону України «звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується», що підтверджується іншими конституційними засадами.

Звертаючись до суду, особа прагне задовольнити свої порушені чи оспорювані права, свободи чи інтереси, навіть не уявляючи, які перешкоди або складнощі можуть її очікувати. Саме ці обставини ускладнюють чи взагалі роблять неможливим досягнення її мети – ефективного захисту. При цьому суб'єкти процесуальних правовідносин як суд так й учасники судового процесу зобов'язані керуватися завданням національного судочинства: справедливим, неупередженим та своєчасним розглядом і вирішенням судових справ, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі.

15 грудня 2017 року набули чинності оновлені національні процесуальні кодекси на підставі Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 року № 2147-VIII. Ці зміни суттєво конкретизували питання альтернативної реакції суду на

пред'явлений позов, зокрема підстави, строки та наслідків відмови у відкритті провадження у цивільній справі.

Перш за все, у попередній редакції Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК України) до 15.12.2017 року взагалі не існувало статті під назвою «відмова у відкритті провадження у справі», натомість містилась стаття 122, яка називалась «відкриття провадження у справі», що включала в себе і підстави відмови у відкритті провадження й інші процедурні моменти 2 протилежних за змістом процедур. Після внесення змін до ЦПК законодавець спромігся виокремити відмову у відкритті провадження у справі в спеціальну статтю. З 15.12.2017 року це є ст.186 ЦПК України 2017 з назвою «Відмова у відкритті провадження у справі». Впровадження даної статті є позитивним явищем, оскільки реалізація верховенства права неможлива без правової визначеності, складовою якої є якість закону. Отже, відбулося розмежування відкриття провадження у справі від відмови у відкритті провадження у справі, детально регламентовані як їх підстави, строки, порядок так і наслідки.

Відкриття провадження у справі як процесуальна діяльність суду завжди пов'язана із передумовами та умовами реалізації права на пред'явлення позову позивачем або її представником, оскільки вони охоплюють обставини, з якими закон пов'язує виникнення, зміну чи припинення цивільних процесуальних правовідносин. Право на пред'явлення позову законом пов'язується із наявністю чи відсутністю певних обставин (умов). Тож, відсутність хоча б однієї із них свідчить про неможливість реалізації права на пред'явлення позову і є підставою для відмови у відкритті провадження [2, с. 10].

В ч.1 ст.186 ЦПК України 2017 зазначається вичерпний перелік підстав на основі яких суддя повинен відмовити у відкритті провадження. Порівняно з попередньою редакцією цей перелік, що містився в ч.2 ст.122, на сьогодні змінений через процесуальні уточнення в п. п.1,2,6 ч. 1 зазначеної статті Кодексу та доповнений. Саме новизною цього переліку став п.5 ч.1 ст.186 ЦПК, в якому зазначається, що суддя відмовляє у відкритті провадження у

справі, «якщо є рішення суду іноземної держави, визнане в Україні в установленому законом порядку, щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет із тих самих підстав». Отже можна констатувати розширення підстав відмови для відкриття провадження у цивільній справі.

Далі, все що стосується ухвали про відмову у відкритті провадження є новелою зміненого ЦПК України. Про відмову у відкритті провадження у справі постановляється ухвала не пізніше п'яти днів з дня надходження заяви. Така ухвала надсилається заявникові не пізніше наступного дня після її постановлення в порядку, встановленому статтею 272 ЦПК України 2017, в якій абсолютно по новому врегульований порядок вручення судових рішень, в тому числі й ухвал.

До ухвали про відмову у відкритті провадження у справі, що надсилається заявникові, додаються позовні матеріали. Копія позовної заяви залишається в суді.

Цікавою і такою, що підлягає додатковому переосмисленню є новела закріплена в ч.4 ст.186 ЦПК України 2017, в якій зазначається, що «ухвалу про відмову у відкритті провадження у справі може бути оскаржено. У разі скасування цієї ухвали позовна заява вважається поданою в день первісного звернення до суду». Саме тут закладено процесуальну «бомбу».

Спробуємо проаналізувати строки та процедурні моменти оскарження у вищестоящих судах цієї ухвали за зміненням ЦПК України 2017:

по – перше, відповідно до п. 7 ч.1 ст. 353 Кодексу окремо від рішення суду може бути оскаржена в апеляційному порядку ухвала суду першої інстанції щодо відмови у відкритті провадження у справі протягом строків, встановлених в статті 354 оновленого Кодексу, а саме: апеляційна скарга на ухвалу суду подається протягом п'ятнадцяти днів з дня її проголошення;

по – друге, учасник справи, якому ухвала суду не були вручені у день її проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження: на ухвали суду - якщо апеляційна скарга подана протягом п'ятнадцяти днів з дня вручення йому відповідної ухвали суду;

по – третє, строк на апеляційне оскарження може бути також поновлений в разі пропуску з інших поважних причин, крім випадків, зазначених у ч.2 ст. 358 цього Кодексу, а саме : незалежно від поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків:

1) подання апеляційної скарги особою, не повідомленою про розгляд справи або не залученою до участі в ній, якщо суд ухвалив рішення про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки; 2) пропуску строку на апеляційне оскарження внаслідок виникнення обставин непереборної сили;

по – четверте, відповідно до ч. 3ст. 358 ЦПК України , питання про відмову у відкритті апеляційного провадження вирішується не пізніше п'яти днів з дня надходження апеляційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків;

по – п'яте, відповідно до ч. 2 ст.271 оновленого Кодексу, у разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після повернення апеляційної скарги, відмови у відкритті чи закриття апеляційного провадження або прийняття постанови суду апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду;

по – шосте, відповідно до ч.1 ст. 389 зміненого ЦПК України « учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити у касаційному порядку: ухвали суду першої інстанції, вказані у пунктах 3, 6-8, 15, 16, 22, 23, 27, 28, 30, 32 ч.1 ст. 353 цього Кодексу, зокрема це ухвала суду першої інстанції щодо відмови у відкритті провадження у справі, але лише при умові: після її перегляду в апеляційному порядку; та ухвали суду апеляційної інстанції про відмову у відкритті апеляційного провадження та інші ухвали»;

по – сьоме, відповідно до ст.390 Кодексу касаційна скарга на судові рішення подається протягом тридцяти днів з дня його проголошення, при цьому необхідно зробити акцент, що законодавець не зменшив строк для подання ухвали, як це було в апеляційному провадженні;

по – восьме, відповідно до ч. ч. 2,3,4 ст. 394 зміненого ЦПК України абсолютно по іншому законодавчо виписані підстави для відмови у відкритті касаційного провадження у справі;

по – дев'яте, відповідно до ч. 9 ст. 394 ЦПК України ухвалу про відмову у відкритті касаційного провадження суд касаційної інстанції постановляє не пізніше ніж через десять днів з дня надходження касаційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків, отже строк збільшено вдвічі;

по – десяте, відповідно до ст. 406 ЦПК України врегульований порядок подання касаційних скарг на ухвали суду, а саме:

- ухвали судів першої та апеляційної інстанцій можуть бути оскаржені в касаційному порядку у випадках, передбачених пунктами 2, 3 ч.1 ст. 389 цього Кодексу;

- касаційні скарги на ухвали судів першої чи апеляційної інстанцій розглядаються у порядку, передбаченому для розгляду касаційних скарг на рішення суду першої інстанції, постанови суду апеляційної інстанції;

- у випадках скасування судом касаційної інстанції ухвал суду першої або апеляційної інстанцій, які перешкоджають провадженню у справі, справа передається на розгляд відповідного суду першої або апеляційної інстанції;

по – одинадцяте, відповідно до ст. 407 зміненого Кодексу строки розгляду касаційної скарги на ухвали, передбачені п. п. 2,3 ч.1 ст. 389 цього Кодексу має бути протягом тридцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття касаційного провадження у справі;

по – дванадцяте, відповідно до ч. 6 ст. 411 ЦПК України підставою для скасування судових рішень суду першої та апеляційної інстанцій і направлення справи для продовження розгляду є порушення норм матеріального чи процесуального права, що призвели до постановлення

незаконної ухвали суду першої інстанції та (або) постанови суду апеляційної інстанції, що перешкоджають подальшому провадженню у справі.

Отже, з'ясовуючи відповідь на актуальну новелу, закріплену в ч.4 ст.186 ЦПК України 2017 під час відмови у відкритті провадження у справі, можна констатувати фундаментальну зміну цивільного процесуального законодавства, що потребує переосмислення й перевірки часом. Саме на етапі відкриття провадження або відмови у його відкритті зазначене має значення для реалізації самого права на судовий захист та забезпечення виконання завдань та мети цивільного судочинства.

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. Офіційний Інтернет-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

2. Водоп'ян Т.В., Кубай І. Відмова у відкритті провадження у справі та касаційного провадження: проблемні питання цивільного судочинства / Т.В. Водоп'ян, І. Кубай // Молодий вчений № 5.1 (45.1). - травень, 2017 р. – с.10-15.